

MARIAN RĘBKOWSKI^a

JUBILEUSZ PANI PROF. DR HAB. MARII DEKÓWNY

THE JUBILEE OF PROFESSOR MARIA DEKÓWNA

W bieżącym roku dziewięćdziesięciolecie urodzin obchodzi Pani prof. dr hab. Maria Dekówna, która przez wiele lat pełniła funkcję Redaktora „Archeologii Polski”, osoba niezwykle zasłużona dla Instytutu Archeologii i Etnologii PAN (dalej: IAE PAN) i wydawanego w niej czasopisma, a tym samym dla całego środowiska archeologicznego w naszym kraju. W następnym roku przypadnie jubileusz siedemdziesięciolecia aktywności naukowej Pani Profesor, zapoczątkowanej wkrótce po ukończeniu studiów magisterskich na Uniwersytecie Warszawskim w 1956 r. Obydwie te piękne rocznice skłaniają do nakreślenia kilku słów na temat sylwetki i osiągnięć Marii Dekówny, przedstawicielki pokolenia wybitnych badaczy, którzy przez lata decydowali o kształcie i pozycji ówczesnego Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN (dalej: IHKM PAN), czyli dzisiejszego IAE PAN. Jej naukową drogę charakteryzują działania i dokonania odbiegające pod kilkoma względami od karier naukowych dzisiaj stawianych za wzór; oprócz badań i publikacji, które na trwale zapisały się w historii archeologii, cechowało tę naukową ścieżkę przywiązanie do jednej instytucji i towarzyszące temu poczucie odpowiedzialności za jej kształt oraz wieloletnie poświęcenie się niełatwej pracy redaktorskiej.

Maria Dekówna urodziła się 30 października 1935 r. w Warszawie, w rodzinie lekarskiej. Po uzyskaniu matury w Liceum im. Narcyzy Żmichowskiej, w 1952 r. rozpoczęła studia na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego, w sekcji historii kultury materialnej. W trakcie studiów zetknęła się z prof. Witoldem Henslem, który został promotorem Jej pracy magisterskiej, poświęconej „Kontaktom handlowym Mazowsza we wczesnym średniowieczu”, a później także miał wpływ na Jej naukową karierę. Temat magisterium, obronionego w 1956 r., stanie się dla Marii Dekówny punktem wyjścia do rozwijanych przez Nią, szerszych badań nad wymianą handlową we wczesnym średniowieczu.

Wcześniej jednak, zaraz po studiach, nie mając jeszcze stałego zatrudnienia, w ramach prac zleconych brała udział w wykopaliskach prowadzonych w Krakowie na Wawelu oraz w Płocku i na Zamku Królewskim w Warszawie. Ważne pod wieloma względami okażą się badania terenowe w Chodliku, w których przez kilka sezonów uczestniczyła na początku lat sześćdziesiątych XX w.

^a Prof. dr hab. Marian Rębkowski; Instytut Archeologii i Etnologii, Polska Akademia Nauk, al. Solidarności 105, 00-140 Warszawa; m.rebkowski@iaepan.edu.pl; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9585-7688>.

W roku 1958 Maria Dekówna rozpoczęła w IHKM PAN studia doktoranckie (aspirantura). Stopień doktora uzyskała w 1963 r. na podstawie rozprawy zatytułowanej „Kontakty handlowe Polski z innymi obszarami w okresie od połowy X w. do końca XII w.”, napisanej pod kierunkiem Witolda Hensla. W tym samym roku została zatrudniona na etacie w tymże IHKM PAN, w którym pozostała przez całą swoją naukową karierę. Związku tego nie przerwało przejście na emeryturę w 2005 r., bowiem jeszcze w latach następnych, aż do końca 2023 r. będzie aktywnie współtworzyć dorobek Instytutu, kontynuując pracę na stanowisku Redaktora „Archeologii Polski”. Oznacza to, że – licząc łącznie z aspiranturą – Maria Dekówna przepracowała w IHKM (IAE) PAN łącznie sześćdziesiąt pięć lat! Wyjątkowy to dzisiaj przykład zaangażowania naukowca w pracę jednej instytucji. Kolejno była w niej zatrudniona na stanowiskach: starszego asystenta (1962–1964), adiunkta (1964–1970), adiunkta stabilizowanego (1970–1978) i docenta (1979–2000), po uzyskaniu w 1978 r. stopnia doktora habilitowanego na podstawie rozprawy *Szkło w Europie wczesnośredniowiecznej*. Dzieło to zostało wydane przez Ossolineum dwa lata później, a w 1982 r. Autorka została za nie wyróżniona nagrodą naukową Wydziału I Nauk Społecznych PAN im. J. Lelewela. Zwieńczeniem ścieżki zawodowych awansów było uzyskanie w 2000 r. tytułu profesora, co oczywiście skutkowało zatrudnieniem w IAE PAN na stanowisku profesora aż do przejścia na emeryturę.

W ciągu tych kilku dekad Maria Dekówna pracowała w czterech jednostkach organizacyjnych Instytutu: najpierw w Zakładzie Archeologii Wczesnośredniowiecznej, następnie w Zakładzie Epoki Metali, aż wreszcie w Zakładzie Archeologii Mazowsza i Podlasia oraz Zakładzie Archeologii Średniowiecza.

Początkowo Jej naukowe zainteresowania i publikacje związane były z kontaktami handlowymi i wymianą we wczesnym średniowieczu w naszej części Europy, czego wyraz stanowiła tematyka przywołanych wcześniej pracy magisterskiej i rozprawy doktorskiej. Stała się ona punktem wyjścia do szczegółowych studiów nad dwoma kategoriami zabytków archeologicznych i ich pochodzeniem, a mianowicie nad wyrobami ze srebra i szkła. Dobrze uchwycili to redaktorzy 45 tomu pisma „Archaeologia Polona”, dedykowanego Pani Profesor, który został zatytułowany *Glass and silver*. Znakomicie oddaje on dwa najważniejsze obszary naukowych zainteresowań Badaczki, jakimi, począwszy od połowy lat sześćdziesiątych XX w., stały się wczesnośredniowieczne szkło i szklarstwo oraz złotnictwo i biżuteria. Już wówczas Maria Dekówna zapoczątkowała analityczne badania fizykochemiczne zabytków srebrnych, a następnie szklanych, w tym szczególnie analizę spektralną. Była więc w naszym kraju prekursorką tak bardzo dzisiaj powszechnej i wręcz modnej archeometrii, która w ostatnim czasie jest już badawczym standardem. Maria Dekówna szybko stała się najwybitniejszą w Polsce znawczynią wczesnośredniowiecznej wytwórczości szklarskiej, którą to pozycję ugruntowały przywołana powyżej rozprawa doktorska oraz kilkadziesiąt innych, poświęconych temu publikacji, widniejących w bibliografii Pani Profesor wśród ponad stu dwudziestu opublikowanych dotychczas prac. Swoją wiedzę w tym zakresie przekazywała młodszym adeptom badań nad dawnym szkłem, promując doktoraty poświęcone tej problematyce.

W czasie swojej wieloletniej pracy Maria Dekówna, nie ograniczając się do własnych badań naukowych, aktywnie uczestniczyła w różnych inicjatywach i projektach realizowanych w rodzimej instytucji. Pełniła funkcję sekretarza naukowego redakcji siedmiu pokonferencyjnych tomów wielkiego przedsięwzięcia, jakim był I Kongres Archeologii Słowiańskiej,

który odbył się w Warszawie w 1965 r. Była również redaktorką kilku tomów serii wydawniczej Polskie Badania Archeologiczne, a w latach osiemdziesiątych XX w. sekretarzowała Radzie Naukowej IHKM PAN.

Największym wyzwaniem, które też przyniosło Jej największe uznanie i szacunek w środowisku polskich archeologów, była wieloletnia praca w zespole redakcyjnym jednego ze sztandarowych periodyków Instytutu, jakim była i jest nadal „Archeologia Polski”. W redakcji tego, wydawanego od 1957 r. czasopisma, Maria Dekówna spędziła ponad pół wieku (!). Początkowo, od 1967 r. pełniła funkcję zastępcy Sekretarza Redakcji, w latach 1969–1977 była Sekretarzem Redakcji, a następnie, w latach 1978–1999 Zastępcą Redaktora. W roku 2000 została Redaktorem naczelnym pisma, które od tej pory prowadziła z poświęceniem aż do końca 2023 r. Odpowiedzialność za jakość publikowanych tekstów i skrupulatność w ich redagowaniu miały decydujący wpływ na uzyskanie przez czasopismo zasłużonej renomy, ale też przyniosły Pani Profesor środowiskową sławę wymagającej redaktorki. Dobrze pamiętam własną sytuację sprzed wielu lat i pełne napięcia oczekiwanie na werdykt dotyczący ewentualnej publikacji mojego artykułu na łamach pisma, na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia. Pozytywna ocena i wydrukowanie tekstu miały istotne znaczenie dla moich wyobrażeń o dalszych naukowych poczynaniach.

Za swą działalność naukową, wkład w rozwój polskiej archeologii i rodzimego Instytutu, Maria Dekówna była wielokrotnie nagradzana i wyróżniana. Oprócz wspomnianej już nagrody Wydziału I, uhonorowana została m.in. Odznaką Tysiąclecia Państwa Polskiego (1966), Złotym Krzyżem Zasługi (1984) oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (2023). Dorobek i osiągnięcia Pani Profesor na niwie badawczej i redakcyjnej wielokrotnie doceniało środowisko archeologiczne, poświęcając Jej wspomniany już wcześniej tom czasopisma „Archaeologia Polona” z 2007 r. oraz studia zatytułowane *Ceramika i szkło w badaniach interdyscyplinarnych*, które ukazały się przed kilkoma laty¹. W obydwu wydawnictwach scharakteryzowana została sylwetka Pani Profesor oraz zamieszczono zestawienia Jej publikacji i opracowań niepublikowanych, które powstały w latach 1956–2020. Obecny, piękny Jubileusz, stanowi kolejną okazję do wyrażenia Pani prof. dr hab. Marii Dekównie wyrazów wdzięczności za długoletnią pracę i trudny do przecenienia wkład w rozwój Instytutu Archeologii i Etnologii PAN. Pytana w jednym z wywiadów o uprawianie archeologii, Pani Profesor odpowiedziała, że traktuje ją jak „wielką przygodę”². Mimo przejścia na emeryturę i zaprzestania prac redakcyjnych, Jej przygoda z archeologią jest kontynuowana. Przejawia się to nie tylko w życzliwym doradzaniu obecnej Redakcji „Archeologii Polski”, ale też w planowanym uczestnictwie w przygotowywanych, kolejnych projektach grantowych.

Plurimos Annos, Wielce Szanowna Pani Profesor!

¹ Chrzan K., Rzeźnik P., Siemianowska S. (red.), 2020. *Ceramika i szkło w badaniach interdyscyplinarnych*, Wrocław.

² Zob. Janeczek A., Kość-Ryżko K., Kowalewska-Marszałek H. 2023. *Wywiady Jubileuszowe. Z Marią Dekówną rozmawia Hanna Kowalewska-Marszałek*, [w:] D. Głównka i in. (red.), *Ludzie – miejsca – badania. Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk w latach 1953–2023*, Warszawa, s. 330–346.

BIBLIOGRAFIA PRAC PROF. DR HAB. MARII DEKÓWNY ZA LATA 2021–2025³

2021. *Doc. dr. hab. Andrzej Niewęgłowski (2.03.1932–14.12.2020)*, „Archeologia Polski”, 66, s. 326–330.
- 2023a. *Od Redaktora*, „Archeologia Polski”, 68, s. 7–10.
- 2023b. *Reflections on the beginnings of ancient Russian glassmaking*, „Archeologia Polski”, 68, s. 181–207, <https://doi.org/10.23858/APol68.2023.006>
- 2023c. (z H. Kowalewską-Marszałek, H. Królik, K. Kerneder-Gubałą, D.H. Werrą, J. Kabacińskim, M. Winiarską-Kabacińską, I. Sobkowiak-Tabaką, W. Borkowskim, E. Ciepielewską, D. Płazą). *Dr hab. Zofia Antonina Sulgostowska, prof. IAE PAN (13.06.1944–12.02.2023)*, „Archeologia Polski”, 68, s. 11–39, <https://doi.org/10.23858/APol68.2023.001>

* * *

This year marks the 90th birthday of Prof. Maria Dekówna, who for many years served also as the Editor of “Archeologia Polski”, a person of great merit to the Institute of Archeology and Ethnology of the Polish Academy of Sciences (hereinafter: IAE PAN) and to this journal published by the Academy, and thus to the entire Polish archaeological community. The forthcoming year will mark the 70th anniversary of Professor Dekówna’s scientific activity, which commenced shortly after she completed her master’s degree at the University of Warsaw in 1956. In celebration of these anniversaries, it is only fitting to pay tribute to an exceptional researcher of her generation who has made an indelible mark on the IAE PAN (formerly the Institute of Material Culture of the Polish Academy of Sciences; hereinafter: IHKM PAN). Throughout her extensive academic career, she has made significant contributions to the field through her research and publications. Yet, her academic path has differed in some respects from what would be considered exemplary today. She has remained faithful to her home institution, accepting the concomitant responsibility for its development. She has also been deeply committed to the sometimes arduous task of academic editing for years.

Maria Dekówna was born on October 30, 1935, in Warsaw, into a family of medical practitioners. In 1952, she commenced her academic studies at the University of Warsaw’s Faculty of History, specializing in the field of material culture history. This decision led her to Prof. Witold Hensel, who assumed the role of supervisor of her master’s thesis on the subject of “Trade contacts of Mazovia in the early Middle Ages”. Her academic career was shaped thanks to Hensel’s continued guidance. The master’s thesis, which she defended in 1956, initiated her research into a broader topic, namely trade in the early Middle Ages, a theme she would develop in later years. However, prior to securing permanent employment in archaeology, she participated in commissioned work on excavations conducted at the Wawel hill in Krakow, Płock, and the Royal Castle in Warsaw. Participation in field research at the site in Chodlik over several seasons in the early 1960s also proved to be significant in many respects.

³ Wykazy wcześniejszych prac M. Dekówny w: Stawiarska T. 2007. *Bibliography of Prof. Maria Dekówna*, „Archaeologia Polona”, 45, s. 15–21 (z lat 1956–2007); Purowski T., Sadowska-Topór J. (oprac.), 2020. *Działalność naukowa profesor dr hab. Marii Dekówny w latach 2008–2020*, [w:] K. Chrzan, P. Rzeźnik, S. Siemianowska (red.), *Ceramika i szkło w badaniach interdyscyplinarnych*, Wrocław, s. 11–16 (z lat 2008–2019).

She began her postgraduate studies at the IHKM PAN in 1958. In 1963, she obtained a PhD in archaeology based on a dissertation entitled “Poland’s trade contacts with other areas in the period from the mid-10th century to the end of the 12th century”, written under Professor Hensel’s supervision. She then took up a full-time position at the Institute, where she worked continuously until the retirement in 2005. She continued to contribute to the Institute’s development as editor of the “Archeologia Polski” journal until the end of 2023. Her 65 years of commitment to the work of a single institution is unmatched today. Starting as a senior assistant (1962–1964), she then became assistant professor (1964–1970), tenured assistant professor (1970–1978), and finally an associate professor (1979–2000), having earned a postdoctoral degree in 1978. Her dissertation, “Glass in Early Medieval Europe”, was published by Ossolineum in 1980 and two years later received the Joachim Lelewel Scientific Award of the Faculty of Social Sciences of the Polish Academy of Sciences. The pinnacle of her professional career came in 2000 with a full professorship, giving her tenure at the Institute until retirement.

She began her career in the Institute’s Department of Early Medieval Archaeology, before transferring to the Bronze and Iron Ages Department, and finally the Department of Archaeology of Mazovia and Podlasie and the Department of Medieval Archaeology over the course of the next few decades. Initially, her scientific interests and publications focused on trade contacts and exchange in the early Middle Ages in eastern and central Europe, as reflected in the topics of her master’s and doctoral theses. This formed the basis for her detailed studies of two categories of archaeological artifacts, silver and glass finds, and their provenance. Fittingly, the 2007 volume of the Institute’s annual journal “Archaeologia Polona”, which was dedicated to her, was titled *Glass and silver*, capturing the two areas of research that have been the most important to her since the mid-1960s. As well as early medieval glass and glassmaking, she studied goldsmithing and jewellery, and quickly broadened the scope of her work to include analytical physicochemical research on silver artifacts and, later, glasses, with a particular focus on spectral analysis. Thus, she pioneered archaeometry in Polish archaeology—a trendy research method that has become a standard in the archaeological science today. Her position as Poland’s foremost expert on early medieval glassmaking was cemented by her doctoral dissertation and the numerous other publications on the subject that appear among the 120-plus works she has produced to date. Younger researchers studying ancient glass, whom she has supervised for their doctoral dissertations, have greatly benefited from her expertise in this field.

Over the years, Professor Dekówna was also actively involved in various initiatives and projects carried out at her home institution. She served as the scientific secretary of the editorial board for seven post-conference volumes resulting from the significant undertaking that was the First Congress of Slavic Archaeology, which took place in Warsaw in 1965. Later, she acted as the editor of several volumes of the *Polskie Badania Archeologiczne* [Polish Archaeological Research] series. In the 1980s, she served as secretary of the Scientific Board of the Institute of History and Culture of the Polish Academy of Sciences.

The greatest challenge, which also brought her the most recognition and respect among Polish archaeologists, was her many years of work on the editorial board of one of the Institute’s flagship periodicals, “Archeologia Polski” [„Archaeology of Poland”]. She worked on the journal, which has been published since 1957, for over half a century (!). She initially

served as Deputy Editorial Secretary from 1967, then as Editorial Secretary from 1969 to 1977, and finally as Deputy Editor from 1978 to 1999. She became Chief Editor of the journal in 2000 and remained in this position until the end of 2023. Her responsibility for the quality of published texts, coupled with her meticulous editing, had a decisive impact on the journal's well-deserved reputation. This also brought her fame in academic circles as a demanding editor. I well remember my own tense anticipation in the early 1990s, while waiting to find out whether my article would be accepted for publication in the journal. A positive assessment then was to have significant impact on my scientific future.

Dekówna's scientific achievements, as well as her contribution to the development of archaeology in Poland and at the Institute where she worked for so many years were recognised with multiple awards and distinctions. In addition to receiving the Polish Academy's Department I award for her doctoral dissertation, she was honoured with the Millennium of the Polish State Badge (1966), the Gold Cross of Merit (1984) and the Knight's Cross of the Order of Polonia Restituta (2023). The archaeological community expressed its gratitude with a volume of the journal "Archaeologia Polona" and a volume of studies entitled *Ceramika i szkło w badaniach interdyscyplinarnych* [Pottery and glass in interdisciplinary research], dedicated to her.⁴ Her biography, along with a bibliography of her publications and unpublished works from 1956 until 2020, was presented in both of these. This momentous Jubilee offers us yet another opportunity to celebrate her long career and invaluable contribution to the development of the Institute.

She once said that she treats the practice of archaeology as a "great adventure".⁵ Despite retiring from active work at the Institute and from editing the journal, her adventure continues. She continues to advise the current editors of "Archeologia Polski" and plans to participate in new grant projects under development.

Plurimos Annos, dear Professor!

PROF. MARIA DEKÓWNA'S BIBLIOGRAPHY FOR THE YEARS 2021–2025⁶

2021. *Doc. dr. hab. Andrzej Niewęglowski (2.03.1932–14.12.2020)*, „Archeologia Polski”, 66, pp. 326–330.

2023a. *Od Redaktora*, „Archeologia Polski”, 68, pp. 7–10.

2023b. *Reflections on the beginnings of ancient Russian glassmaking*, „Archeologia Polski”, 68, pp. 181–207, <https://doi.org/10.23858/APol68.2023.006>

⁴ Chrzan K., Rzeźnik P., Siemianowska S. (eds.), 2020. *Ceramika i szkło w badaniach interdyscyplinarnych*, Wrocław.

⁵ See Janeczek A., Kość-Ryżko K., Kowalewska-Marszałek H. 2023. *Wywiady jubileuszowe. Z Marią Dekówną rozmawia Hanna Kowalewska-Marszałek* [Anniversary interviews. Hanna Kowalewska-Marszałek talks to Maria Dekówna], [w:] D. Głównka et al. (eds), *Ludzie – miejsca – badania. Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk w latach 1953–2023* [People – places – research. The Institute of Archaeology and Ethnology of the Polish Academy of Sciences in the years 1953–2023], Warszawa, pp. 330–346.

⁶ Lists of Dekówna's previous works in: Stawiarska T. 2007. *Bibliography of Prof. Maria Dekówna*, „Archaeologia Polona”, 45, pp. 15–21 (from 1956 to 2007); Purowski T., Sadowska-Topór J. 2020. *Działalność naukowa profesor dr hab. Marii Dekówny w latach 2008–2020* [Scientific activity of Professor Maria Dekówna, in the years 2008–2020], [in:] K. Chrzan, P. Rzeźnik, S. Siemianowska (eds), *Ceramika i szkło w badaniach interdyscyplinarnych* [Pottery and glass in interdisciplinary research], Wrocław, pp. 11–16 (from 2008 to 2019).

2023c. (with H. Kowalewska-Marszałek, H. Królik, K. Kerneder-Gubała, D.H. Werra, J. Kabaciński, M. Winiarska-Kabacińska, I. Sobkowiak-Tabaka, W. Borkowski, E. Ciepielewska, D. Płaza). *Dr hab. Zofia Antonina Sulgostowska, prof. IAE PAN (13.06.1944–12.02.2023)*, „Archeologia Polski”, 68, pp. 11–39, <https://doi.org/10.23858/APol68.2023.001>

Translated by Iwona Zych

★

Received: 14.08.2025; **revised:** 04.09.2025; **accepted:** 12.09.2025.

Article is published in an open access under the CC BY 4.0 license

(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

„Archeologia Polski” Copyright © 2025 by Institute of Archaeology and Ethnology Polish Academy of Sciences

Nadesłano: 14.08.2025; **zrewidowano:** 04.09.2025; **zaakceptowano:** 12.09.2025.

Artykuł opublikowano w otwartym dostępie na licencji CC BY 4.0

(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

„Archeologia Polski” Copyright © 2025 Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk